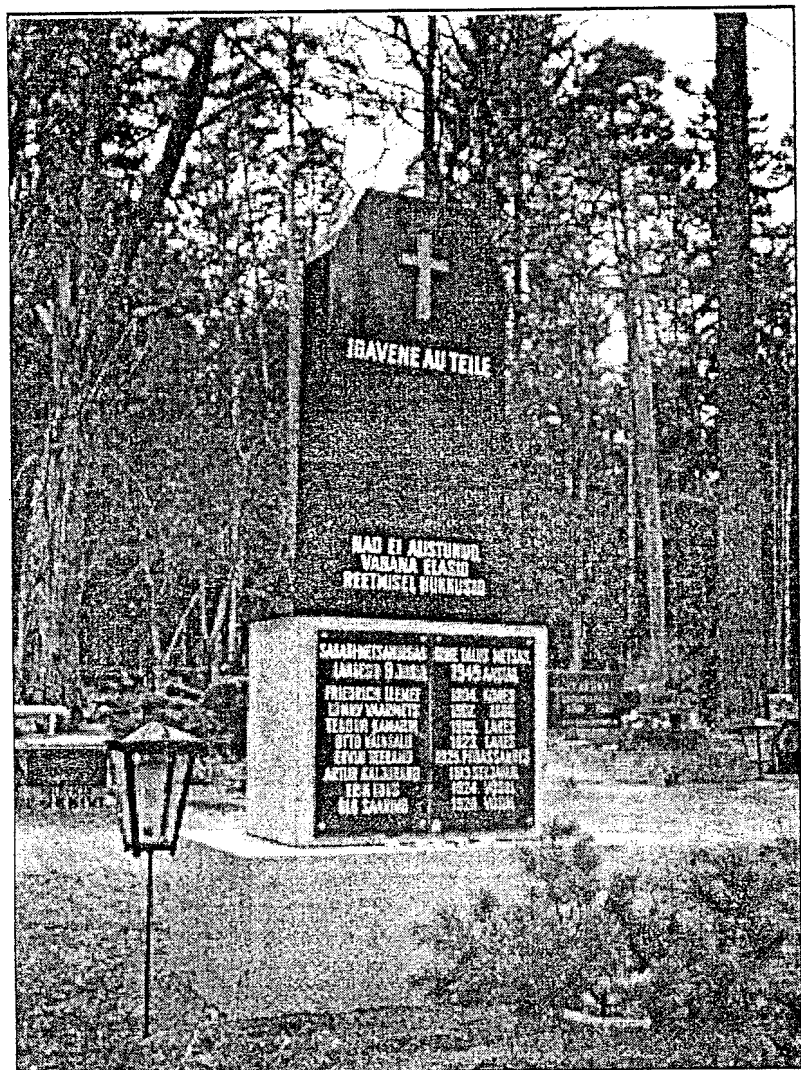

Möödub 50 aastat Sagadi veresaunast Nad ei alistunud...

Metsavendade monument Eskul.

Foto: Ain Pulk

Juuli algus 1945. Kaks kuud oli möödunud II maailmasõja lõpust Euroopas. Saksamaa relvajõud olid purustatud, nende poolt okupeeritud rahvad elasid üle suurt vabanemise rõõmu ja asusid iseseisvate riikidena taas oma elu korraldama. Võidurõõmu ei tuntud aga N. Liidu okupeeritud Eestimaa ega teistes Balti riikides. Siin jätkas rahvas oma vabadusvõitlust. Tuhandet mehed – nende seas ka palju naisi – varjasid end metsades, osutades okupatsioonivõimudele aktiivset ja passiivset vastupanu.

Seda vabadusvõitlust innustasid teamine, usk ja lootus, et Atlandi deklaratsiooni õilsate põhimõtete alusel saavad kõik okupeeritud rahvad sõja lõppedes tagasi oma endise iseseisvuse. Nii sündis ka Saksamaa okupeeritud riikides. Nõukogude Liit aga ei mõtelnudki 1940. a. okupeeritud Balti riikide iseseisvuse taastamisele, vaid vastupidi: rakendas neis maades julma terrorismisüsteemi ja püüdis likvideerida igasuguse vabaduspüüdluse. Metsadesse varjunud vabadusvõitlejad tembeldati rahvavaenlasteks ja bandiitideks, nende hävitamiseks korraldas julgeolek julmi tapatalguid.

Üks selliseid leidis 9. juulil aset

Virumaal Palmse vallas Sagadi metsades, kus varjasid end ümbruskonna küladest pärit metsavennad. Nende punkri asukoha reetis julgeolekule kohalik nuhk V. Ümberpiiratud punkrile avas julgeolek turmtule, mille metsavennad vastasid samaga. Vastastikuse tulistamises langes kaheksa metsavenda, nende seas ka üks naine. Hukkusid Lonni Vaarmets, Friedrich Lemet, Teodor Kamarik, Otto Vainsalu, Ervin Turand, Arthur Kaljurand, Erik Luus ja Ülo Saaring. Nende mälestuseks paigaldati 1990. aastal hukumiskohta mälestuskivi langenute nimedega. See aga ei meeldinud julgeolekule ja 1991. a. 15. jaanuaril õhkisid piirivalvurid mälestuskivi. Sellist „kangelastegu“ kiitis oma avalikus esinemises ka tolleaegne N. Liidu kaitseminister marssal Jazov.

Eesti iseseisvuse taastumisel ei unustanud kohalik rahvas endi hulgast langenud vabadusvõitlejaid. Sagadi metsas hukkunud metsavendadele püstitati 1993. aastal Esku sumuaial imposantne mälestussammas langenute nimedega ja lipukirjalise pühendusega.

Peep Kärp